

Staré rukopisy aneb kterak pátrat po pravdě o původu křesťanství

Biblistika | 30.1.2015 @ 16.00

Ona starověká maska z papyrového kartonu.

Populární internetový magazín LiveScience.com přinesl před dvěma týdny reportáž o nově nalezeném fragmentu Marka, který lze datovat do až prvního století. Informaci o fragmentu přednesl na videu profesor Craig Evans z kanadské Acadia University, který se podílel na jeho restauraci a dataci, ale o první únik informací se už v roce 2012 postaral profesor Daniel Wallace s DTS. Fragment ještě nemá označení, protože nebyl publikován. Po publikaci bude mít číslo P^{XY}, třeba P¹⁵⁰.

Egyptané ze střední vrstvy si nemohli dovolit sarkofágy ze zlata. Jako náhražku používali recyklovaný, slepený a obarvený papyrus. Fragmenty Markova evangelia se povedlo spolu s např. Homérem a s účetkami ze paušál běžnými dokumenty extrahovat z inkriminované masky. Někteří starožitníci se velice zlobí, že se tím musela zničit ona maska. Docela se jim divím. Je přeci běžnou praxí, pokud se např. v kostele překrývá několik maleb, že má přednost ta spodnější, protože je starší!

Profesor Evans stanovil datum vzniku fragmentu na rok 80–90 po Kristu pomocí (1) radiokarbonové metody, (2) paleografie – zkoumání typu písma, (3) analýzy archeologického kontextu a (4) srovnání příbuzných spisů. Zde někteří namítají, že radiokarbonová metoda a paleografie nemohou pomoci stanovit datum tak přesně. S námitkou vůči radiokarbonu souhlasím. Ale co se týče paleografie, dovolím si poznamenat, že např. v případě Kumránských svitků byla právě ona prvním vodítkem, s jehož pomocí někteří zkušení vědci zavrhlí počáteční špatné datace a začali přemýšlet o starověkém datu vzniku. Ale budiž. Uznávám, že pokud paleograf nepřijde s přesvědčivou argumentací o použití toho kterého písma v tom kterém období, pak neposkytne životaschopný důkaz. Důkazy ze 3. a 4. skupiny rovněž nemusí být přesvědčivé. Pokud se spolu s fragmentem nalezne např. egyptská obchodní smlouva s datem z 80. let, nemusí to znamenat, že do masky nebyla přilepena daleko později. Právě zde se archeolog musí otrocky držet prvního přikázání svého oboru, že „absence důkazu není důkazem absence,“ byť by se mu to třeba nehodilo tak, jako se to nehodí Evansovi a Wallaceovi, zastáncům rané datace Nového zákona.

O co zde tedy jde? Nález rukopisu části Písma, který lze spolehlivě datovat do velmi dávné doby, dokazuje, že ta Bible, kterou si koupíte v obchodě, je velmi podobná, ne-li téměř totožná s tou, kterou četli křesťané v prvním století (Nový zákon) nebo Židé v prvním století či dříve (Starý zákon). Vezměme si například Kumránské svitky objevené v roce 1947 v hliněných džbánech v jeskyních severozápadně od Mrtvého moře. Pomocí několika metod se potvrdilo, že nemohly vzniknout později, než v roce 70 po Kr. Víte, co to znamenalo pro textovou kritiku Starého zákona? Katastrofu! Nejstarším dochovaným kompletním rukopisem SZ byl do té doby leningradský kodex z roku tisíc něco. Nekompletní Aleppský kodex byl asi o sto let starší. Kritici 19. a 20. století si proto nadělali doktoráty na teoriích o tom, jak moc je náš Starý zákon jiný než ten, který znal Ježíš v prvním století. Kumránské svitky hodily obsah těchto studií do koše. Něco podobného se stalo s objevením fragmentu Janova evangelia (John Ryland's Papyrus P⁵²) v roce 1920. Tento papyrus je datovaný přibližně do roku 125 a skartuje tím ty teorie, které pokládají Janovo evangelium za gnostický dokument z druhého století.

Něco podobného se možná stane po publikaci nového fragmentu Marka, pokud se podaří přesvědčivě datovat jeho vznik do 80. let 1. století. Neopatrní kritici si připravují výmluvy a konzervativci si do foroty připravují vítězoslavná prohlášení. Hurá? Ano, „hurá“, ale s mírou a bez „heč“ a bez „kiš kiš“. Novozákoník Larry Hurtado na svém blogu upozorňuje na přítomnost dvou prvoplánových zájmů v současné diskusi o fragmentu. První zájmová skupina (Evans, Wallace) by chtěla pomocí rané datace dokázat, že písemnému zaznamenání nepředcházela příliš dlouhá ústní tradice a že Písmo, jak jej známe v současnosti, je téměř úplně shodné s tím, které bylo zaznamenáno na papyrus v prvním století. Druhá zájmová skupina (např. Bart Ehrman) chce dokázat, že mezi vznikem ústní tradice a jejím písemným zachycením existuje příliš velká mezera na to, abychom mohli tvrdit, že zde existuje nějaká alespoň přibližná verbální shoda mezi naší Biblií a ústní tradicí apoštolů v prvním století. Já osobně předpokládám, že datace nového fragmentu nevybočí z trendu Kumránu či P⁵² a že se podaří prokázat ranou dataci. Je to můj tip. Obecný konsensus o rané dataci Marka pak může působit jako pozitivní činitel při pátrání po vzniku křesťanství.

Zde chci nicméně poznamenat, že raná nebo pozdní datace není rozhodujícím důkazem o nepravosti liberálních závěrů nebo historicitě evangelíí. Pokud něco přehlížím, tak mne opravte, ale mám za to, že mohu zastávat plenárně-verbální inspirovanost Pisma a zároveň tvrdit, že všechna evangelia vznikla ve druhém století. Stejně tak mohu smýšlet liberálně a při tom datovat celý Nový zákon před rok 70 po Kr. (takto např. John A. T. Robinson, autor knihy *Čestně o Bohu*). Ano, fragment Marka z roku 80 usnadní nám konzervativně smýšlejícím učitelům vysvětlování historicity evangelíí na přednáškách. Ne, tento fragment nezmění liberální smýšlení našich lépe placených kolegů z jiných fakult. Trošku to ochladí jejich polívčičku. Ale jelikož křesťan nesmí dělat „heč peč“ ani „kiš kiš“, není nám to v debatě s nimi tak moc platné.

Historie bádání navíc ukazuje, že částečné vítězství konzervativismu zapříčiněné archeologickým nálezem je záhy ztrpčeno novým návalem nepřijatelných paradigmat. Fragment P⁵² například dokázal, že Janovo evangelium nevzniklo později než roku 125 po Kr. Ani to ale nezabránilo Bultmannovi a Käsemannovi vidět v něm gnostické rysy nebo Martynovi pokládat ho za nehistorický sektářský pamflet. Podobně Kumránské svitky sice dokázaly věrnost předání textu Starého zákona, ale spustily vlnu studií, které se snažily dokázat ohromný vliv jejich dualistické, deterministické a synkretické sektářské mytologie na Pavla, Jana a další novozákonní autory.

Profesoru Evansovi přeji hodně zdaru. Přeji mu soudnost a nestrannost. Kéž nepodlehne senzacechtivosti populárních apologetů (Josh McDowell), ani teroru kritických recenzentů jeho práce. Do budoucna navrhuji, aby dataci fragmentů Nového zákona prováděli nekřesťanští učenci, které nelze onálepkovat jako propagátory nějaké agendy. Třeba Muslimům by mohlo být celkem putna, kdy byl Nový zákon napsán. Na blízkém východě se jim navíc bude dařit lépe než konfesijním Yankeeům.

Nám ostatním, kteří (zatím) nejsme paleografy a kteří nemáme možnost devastovat masky egyptských mrtvol odlupováním fragmentů Homéra a Marka, doporučuji pátrat po pravdě o původu křesťanství takto:

1. Pohybovat se na odborné rovině a nedělat ostudu. Z vlastní zkušenosti vím, že činit arogantní prohlášení je snadnější, než dát si práci s průzkumem a ponořit se do relevantní diskuse. Proto radím, abychom se vystříhali chování **šestiletých fracků**. Za sebe musím negativně hodnotit výstup známého apologety Joshe McDowella. Během prezentace své účasti na odkrývání nových fragmentů (ne těch Marka) a vysvětlování jejich významu se (1) **chvástal** vlastnictvím fragmentů, (2) rádoby vtípně přiznal **neopatrné zacházení** s fragmenty a (3) dopustil se **stigmatizace** všech, kteří se neztotožňují s jeho neodbornými závěry tím, že je hodil do pytle „liberálů“. McDowell zapomíná, že není odborník, nýbrž populární autor. Zapomíná také, že když už má k manuskriptům přístup, měl by je rychle digitalizovat a poskytnout široké veřejnosti. A také že chvástání není přesvědčivý argument a že ne každý, kdo s ním nesouhlasí, musí být nutně liberální teolog, protože datace, jak bylo řečeno, nemůže sloužit jako lakmusový test liberalismu a konzervativismu. McDowellův výstup i nesouhlasný komentář naleznete [na blogu B. C. Jonese](#).
2. Chrabře odkrývat slabé teorie. Mezi teoriemi vysvětlujícími kompozici biblických knih se často objeví kousky, jejichž autor disponoval ohromnou fantazií, avšak žádnými reálnými důkazy. Třeba Wellhausenovo podání dokumentární teorie (Tóra je mladší než proroci). Nebo Martynovo vysvětlení původu Janova evangelia (Janovo evangelium není historie Ježíšova života, ale historie údajné Janovské komunity). Pod tíhou knih, které byly touto tematikou popsány, bych se zcela jistě udusil. Proto je třeba podobné názory kulantně, s grácií, avšak rozhodně zbavovat jejich často paradigmatické pozice pokládáním otázek a požadováním jasných odpovědí. Za prvé, **kde je přímý důkaz té které teorie?** Různé hypotézy o kompozici biblických spisů zde bude muset zmlknout. Za druhé, **podporují tyto důkazy tuto konkrétní teorii, která se jimi chlubí?** Zde bude muset často zmlknout konzervativní agenda, ale třeba i řada moderních a postmoderních filosofických předpokladů.

Nechápejte mne špatně. Já sám jsem konzervativní evangelikál. (Něco mezi progresivním evangelikálem a fundamentalistou. Snažím se vyhnout se nešvarům obou.) Jsem jím ze svobodného rozhodnutí na základě dosavadního studia. Důkazy podporující ranou dataci jsou mi proto příjemné. Ale při vši pokoře musím apelovat na soudnost v otázce rozsahu toho, co lze ranou datací dokázat a co dokázat nelze. Kéž jsme při posuzování našich důkazů tak poctiví, jak to očekáváme od našich (nejen) liberálních kolegů!

<https://selah.cz/biblistika/stare-rukopisy-aneb-kerak-patrat-po-pravde-o-puvodu-krestanstvi/>